

1.03 Kratki znanstveni prispevek

UDK 728.82(497.4 Slivnica)"17"
prejeto: 14. 8. 2006

Metoda Kemperl

dr. umetnostne zgodovine, docentka, Filozofska fakulteta, Oddelek za umetnostno zgodovino,
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: metoda.kemperl@guest.arnes.si

Fuchsov načrt za dvorec Slivnica pri Mariboru

IZVLEČEK

Predstavljen je načrt mariborskega arhitekta Janeza Nepomuka Fuchsa (1727–1804) za dvorec Slivnica pri Mariboru, ki sodi v arhitektovo pozno fazo oz. v devetdeseta leta 18. stoletja. Je edini do sedaj znani Fuchsov načrt za plemiška bivališča, saj sta mu prezidavi gradov Betnava pri Mariboru in Zaježda v Hrvaškem Zagorju le pripisani. Načrt nam bo služil pri atribuiranju drugih poznobaročnih dvorcev na Štajerskem in njegovi okolici.

KLJUČNE BESEDE

Janez Nepomuk Fuchs, baročna arhitektura, Slivnica pri Mariboru, grajska arhitektura

ABSTRACT

FUCH'S PROJECT OF THE MANSION SLIVNICA NEAR MARIBOR

Presented is the project by the Maribor architect Janez Nepomuk Fuchs (1727–1804) for the mansion Slivnica near Maribor, which belongs in the architect's late phase – in the 90ies of the 18th century. The project is the sole up to the present time known Fuch's project of noble residences as the rebuilding of the castles Betnava near Maribor and Zaježda in the Croatian Zagorje are only attributed to him. The project will serve with the attributing of other late baroque mansions in Styria and its vicinity.

KEY WORDS

Janez Nepomuk Fuchs, baroque architecture, Slivnica near Maribor, castle architecture

Da je poznobaročni arhitekt Janez Nepomuk Fuchs iz Maribora gradil sakralne stavbe tudi po svojih načrtih, je znano že od začetka šestdesetih let 20. stoletja, ko je Rochus Kohlbach objavil njegov načrt za Marijino cerkev na Vurberku iz leta 1772, hranjen v Štajerskem deželni arhivu v Gradcu (Steiermärkisches Landesarchiv Graz).¹ Cerkev, ki so jo gradili med letoma 1773 in 1776, sicer ni bila zgrajena po teh načrtih, je pa Fuchs načrt uporabil pri gradnji dveh drugih župnijskih cerkvah in sicer v Dvorjanah (1782) in Brežicah (1781–1782).² Fuchsu sta bili nedavno pripisani tudi prezidavi dvorcev Zajezda v Hrvaškem Zagorju in Betnava pri Mariboru iz sedemdesetih ali osemdesetih let 18. stoletja,³ vendar razen precej utilitarnih načrtov za nekaj šol in župnišč, njegovih načrtov za profane stavbe do sedaj nismo poznali. Da je ta mariborski arhitekt načrtoval tudi plemiška prebivališča, dokazuje načrt za novogradnjo dvorca Slivnica pri Mariboru, hranjen v Štajerskem deželni arhivu v Gradcu.⁴

Načrtovan dvorec je enokrilen in je z glavno fasado obrnjen proti glavni cesti. Je dvonadstropen in podkleten. Fasada je enajstosna. Osrednje tri osi tvorijo rizalit, ki le rahlo izstopa iz stavbne črte fasade. Rizalit krona profilirano trikotno čelo, vrh katerega stoji vaza, v polju pa je okrogla kartuša z urno številčnico. Širok portal, do katerega vodi rahlo nasut dovoz, se zgoraj elipsasto zaključuje. V temenu ima kartušo, ki je obdana z volutama, spodaj pa ima na obeh straneh odbijača. Skozi ta vhod se namreč lahko pripelje s kočijo na dvoriščno stran. Nad portalom je pravokotno okno s temenskim kamnom, ki ga vmesna tabla povezuje s prav takim oknom v drugem nadstropju. Osi so med sabo ločene z lizenami, ki so zgoraj in spodaj med seboj povezane. Fasadi ob rizalitu sta povsem preprosti, predrti s pravokotnimi okni, pri čemer sta po dve osi obrobljeni z lizenami. Pritličje, ki je v celoti rusticirano, ima skoraj kvadratna okna, pod njimi pa se odpirajo še manjša okna kleti. Od nadstropja je pritličje horizontalno ločeno s profiliranim zidcem.

Kletni prostori, ki so med drugim namenjeni shranjevanju vin in zelja, so križno banjasto obokani. Pritličje ima v širini vhoda prehod na dvoriščno stran. Na levi strani so večje sobe, name-

njene bivanju sodarja, upravnika in čuvaja, za shranjevanje mleka in posod, na desni je manjša križno obokana soba – pekarna, ki vodi v večjo banjasto obokano. Ta služi za stanovanje služinčadi, zraven pa njihova kuhinja in shramba. Na levi strani proti dvorišču je soba za izgnance in soba za dekletke; vmes je stranišče. Na desni dvoriščni strani je stopnišče, preko katerega se pride v prvo in drugo nadstropje.

V prvem nadstropju so sobe proti glavni fasadi ravno stropane, manjše sobe proti dvorišču pa obokane s češkimi kapami. Največja soba nad vodom je jedilnica. Dve sobi levo poleg nje sta namenjeni za stanovanje vsakokratnega uradnika, desno pa sta soba za pisarja in urad. Levo na dvoriščni strani je shramba, vogalna soba pa je otroška soba. Vogalna soba nasproti pri stopnišču je arhiv. Tudi v tem nadstropju je tako kot v pritličju na vsaki strani po eno stranišče.

V drugem, gosposkem nadstropju so prostori oblikovani prav tako kot nadstropje niže. Nad jedilnico je še ena taka dvorana, levo od nje sta sobi namenjeni dnevni bivanju lastnika, preko katerih se pride v njegovo spalnico. Ta je povezana tudi s komornikovo sobo, vmes pa je stranišče. Na desni sta sobi za goste in kapela.

Na dvorišču, ki je z vseh strani obzidano, je na desni hlev za 12 konj, levo pa kolarnica za kočijo in trije svinjaki. Med stavbama stoji v osi dvorca vodnjak.⁵

Načrt ni datiran, vendar ga zaradi klasičističnega videza lahko datiramo v Fuchsovo pozno obdobje oz. v devetdeseta leta 18. stoletja.

Slivniški grad je arhivsko izpričan že leta 1428, a o njegovi zgodovini in lastnikih v 18. stoletju vemo bore malo.⁶ Do gradnje po načrtih Janeza Nepomuka Fuchsa očitno ni nikoli prišlo. Do šestdesetih let 19. stoletja, ko je Klemens grof Brandis stavbo prezidal, je grad namreč ohranil renesančno podobo s konca 16. stoletja.⁷

To štirikrilno utrjeno bivališče se je lastniku konec 18. stoletja očitno zdelo bodisi nefunkcionalno oz. preveliko, ali pa je bilo vzdrževanje tako velike stavbe zanj predrago, zato se je odločil, da ga podre in na njegovem mestu sezida le preprost enokrilen dvorec.

¹ Kohlbach, *Steirische Baumeister*, str. 459–461.

² Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 188, 190.

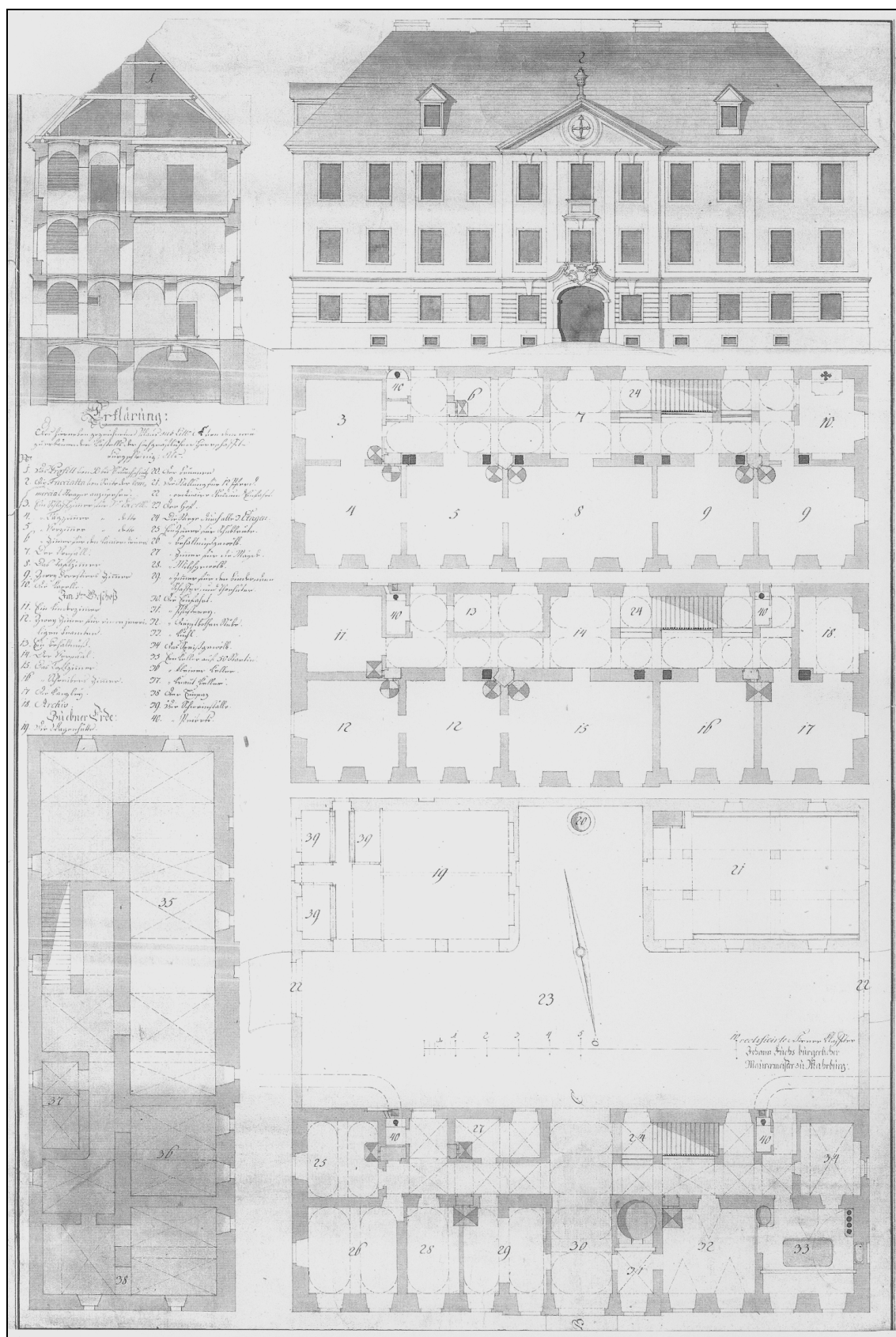
³ Kemperl, Hoffer, str. 44. Za dvorec Zajezda je že Vladimir Marković zapisal, da določene značilnosti kažejo sorodnost z župnijsko cerkvijo v Selnici ob Dravi, a je prezidavo dvorca datiral prezgodaj – v leta malo pred 1740 (Marković, *Barokni dvorci*, str. 14, 15, 100, 101). Kasneje se je izkazalo, da je prezidava selniške cerkve dokumentirano delo Janeza Fuchsa iz leta 1773 (Kemperl, *Romarske cerkve*, str. 190).

⁴ StLA, Pläne Steiermark, Mappe 41, Nr. 302a. Načrt je sicer omenjen že v: Kemperl, Fuchs, str. 56, 57.

⁵ Za pomoč pri prevodu nekaterih besed se zahvaljujem prijateljem doc. dr. Borisu Golcu in mag. Igorju Weiglu.

⁶ Leta 1738 je gosposčino z dvorcem vred kupil Franc Ludvik grof Khuenburg (Stopar, *Grajske stavbe*, str. 124, 125).

⁷ Stopar, *Grajske stavbe*, str. 124–128.

Fuchsov načrt za dvorec Slivnica pri Mariboru iz 90. let 18. stoletja (hrani StLA).

Čeprav Fuchsov načrt ni bil realiziran, pa nam bo morda pomagal pri atribuiranju drugih pozno-baročnih dvorcev na Štajerskem in njeni okolici.

Partizanska knjiga : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1990.

VIRI

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv Graz
Pläne Steiermark.

LITERATURA

Kemperl, Metoda: Johann Nepomuk Fuchs. *Saur Allgemeines Künstler Lexikon*. Band 46. München/Leipzig : K. G. Saur, 2005, str. 56–57.

Kemperl, Metoda: Jožef Hoffer (1700.–1764.) – arhitekt brez meja. *Podravina*, 7, 2005, str. 33–46.

Kemperl, Metoda: *Romarske cerkve-novogradnje 17. in 18. stoletja na Slovenskem: Arhitekturni tipi, poslikava, oprema*. Ljubljana, 2001 (tipkopis doktorske disertacije).

Kohlbach, Rochus: *Steirische Baumeister*. Graz : Grazer Domverlag, 1961.

Marković, Vladimir: *Barokni dvorci Hrvatskog Zagorja*. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995.

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. I., Območje Maribora in Ptuja*. Ljubljana :

Z U S A M M E N F A S S U N G

Fuchs' Entwurf für Schloss Schleinitz (Slivnica) bei Marburg (Maribor)

Im vorliegenden Beitrag wird ein Entwurf des Marburger Architekten Johann Nepomuk Fuchs (1727-1804) für Schloss Schleinitz (Slivnica) bei Marburg (Maribor) vorgestellt, der in die späte Schaffensphase des Architekten bzw. in die neunziger Jahre des 18. Jahrhunderts gehört. Es handelt sich um seinen einzig überlieferten Entwurf für adelige Wohnstätten, werden ihm doch die Umbauten von Schloss Windenau (Betnava) bei Marburg und Zaježda im kroatischen Zagorje lediglich zugeschrieben. Der Entwurf dient uns als Stütze bei der Attribuierung anderer spätbarocker Schlösser in der Steiermark und in der Umgebung des Schlosses.